

Kirkemøtet i Nikea 325-2025

Hva skjedde,

Hva har det betydd
for kirken?

Hva betyr det i dag?

Hva skjedde? Historien og narrative

- ◆ En prest, hans biskop og biskopens protesje.
 - ◆ Arius, Alexander og Athanasius
- ◆ En keiser og hans ambisjoner
 - ◆ Konstantins suksess og ommøbleringen av det romerske imperiet.
- ◆ Et marginalisert og undertrykt trosfellesskap – og veien mot maktens tinder.
- ◆ En eksplosiv vekst i kildemateriale.
- ◆ En formingsperiode med et vell av partier og perspektiver.
- ◆ Kampen om narrativet gjennom århundrene.

Fra *superstitio* til *religio*: En politisk snuoperasjon

- ◆ Romersk *religio*: Politikk, filosofi, ritualer, virkelighetsoppfatning, fullstendig sammenvevd med alle elementer i kulturen.
- ◆ Forfølgelsene under keiserne Diokletian og Galerius på begynnelsen av 300-tallet.
 - ◆ En naturlig konsekvens av religionens kulturelle og politiske rolle.
- ◆ Milan-ediktet (313):
 - ◆ - Det er vårt forsett å innvilge både de kristne og alle andre full frihet til å følge den gudsdyrkelse hver enkelt måtte foretrekke. Derved vil enhver guddom som måtte bo i himelen, vise seg nådig og velvillig mot oss og mot alle som er undergitt vår myndighet. (...) Vi vil ikke forby noen å slutte seg til de kristnes religion, heller ikke forby andre å slutte seg til den religion som passer dem best. Slik vil den høyeste guddom – som vi. Uten noen form for tvang, vier oss til å dyrke – kunne vise oss sin gunst og godhet i alle ting.

En kirke forberedt for offentlighet

- ◆ En forbausende enhetlig og samorganisert kirke trer frem.
 - ◆ Embeter (biskop, prest, diakon), liturgier, tekster, etc.
 - ◆ Variasjoner over et overveiende felles mønster.
- ◆ Sosial troverdighet
 - ◆ Sosialt engasjement og ansvar. (Om de kristne under pest og jordskjelv.)
 - ◆ Kvinner, barn, alternative, robuste sosiale strukturer.
- ◆ Fremtredende intellektuelle i dialog med samtidsfilosofien
- ◆ Samtidig: Indre spenninger og konflikter.

3rd-C. CHURCH AT DURA-EUROPOS

Hvorfor et konsil?

- ◆ Konsiler som etablert praksis for avklaring av kirkelige spørsmål, eks:
 - ◆ Apostelmøtet i Jerusalem (Acta 15)
 - ◆ Paulus av Samosata, Antiokia 268.
 - ◆ Roma-konsilet 313: Oppgjør med «donatismen»
 - ◆ 50-80 deltakere, 15-20 underskrivende biskoper
- ◆ Konstantin, enekeiser 324. Kristendommen privilegert religion.
 - ◆ Behov for avklaring av en del praktiske spørsmål (som felles dato for påskefeiring), disiplinspørsmål, og særlig *ett* teologisk stridsspørsmål.

Konsilet

- ◊ Intet møtereferat!
 - ◊ Historiske kilder: Brev/korrespondanser, henvisninger i ulike tekster.
- ◊ Antall uklart, Athanasius hevder 318 biskoper deltok (jf. 1. Mos 14,14)
 - ◊ Av verdens omkring 1800 biskoper.
 - ◊ Romas biskop deltok ikke, sendte to prester på sine vegne.
 - ◊ Totalt opp mot 2000 deltakere.
- ◊ Vedtakene:
 - ◊ Krav til biskoper, prester og andre i kirkelige embeter. Regler for frafalne under forfølgelser. Etc.
 - ◊ Påskefeiringen.
 - ◊ Jesu guddomslighet med Faderen definert ved begrepet *homoousios*.

Hva sto egentlig på spill?

- ◆ Historien om en «iota». *Homoousios* vs *Homoiousios*.
 - ◆ I virkeligheten et kompromiss mellom disse som vant frem, i konfrontasjon med andre partier.
 - ◆ Fra homoios til an(h)omoios.
 - ◆ Gud som *Agen(n)ethos* – ufødt/uten begynnelse.
 - ◆ Sønnen som *monogenes* – enestefødte, også *skapt*?
 - ◆ Kan *ousia* egentlig brukes? (gnostisisme/modalisme).
- ◆ Er Guds sønn Gud i alle betydninger av ordet, slik som sin Far?

Tro og virkelighet

- ◊ Ortodoksi versus ortodogmatikk, ortokerygmatikk.
 - ◊ Lovprisning, lære, forkynnelse.
- ◊ Teksten: En kort, liturgisk tekst, fra dåpsliturgien
 - ◊ Lex orandi – lex credendi: Slik vi (til)ber, slik tror vi.
- ◊ Troens «magnetiske pol».
 - ◊ Hva orienterer vi etter?
- ◊ Kristendommens påstand:
 - ◊ Det finnes en sann, ekte, troverdig og pålitelig kobling – *forening* – mellom guddommelig og menneskelig.
 - ◊ Det holder ikke med et semi-bindeledd, liksom- eller nestenforening. Ikke med viljesbasert idealisme.
- ◊ Bare den sanne Gud er verd tilbedelse, han som *elsker* verden tilbake til seg, ikke bare fordi han vil, men fordi det er slik han *er*.

Kristendom og politikk

- ◆ Kristendom som maktunderstøttende eller maktkritisk
- ◆ Eusebius-partiets keiser-messianisme.
 - ◆ Om Kristus ble *gjort* til Guds sønn, ved Faderens *vilje*, hvorfor ikke også Keiseren, om enn på et litt lavere nivå enn Kristus?
 - ◆ Som ledd på en lenke fra guddommelig til menneskelig.
 - ◆ Jf. Konstantins vingling, hans anti-nikenske sønner og etterfølgere.
- ◆ Nikensk kristendom som hegemonisk og undertrykkende?
 - ◆ Fra Kappadokierne (300-t) til Maximus bekjenneren (600-t) og Johannes av Damaskus (700-t).

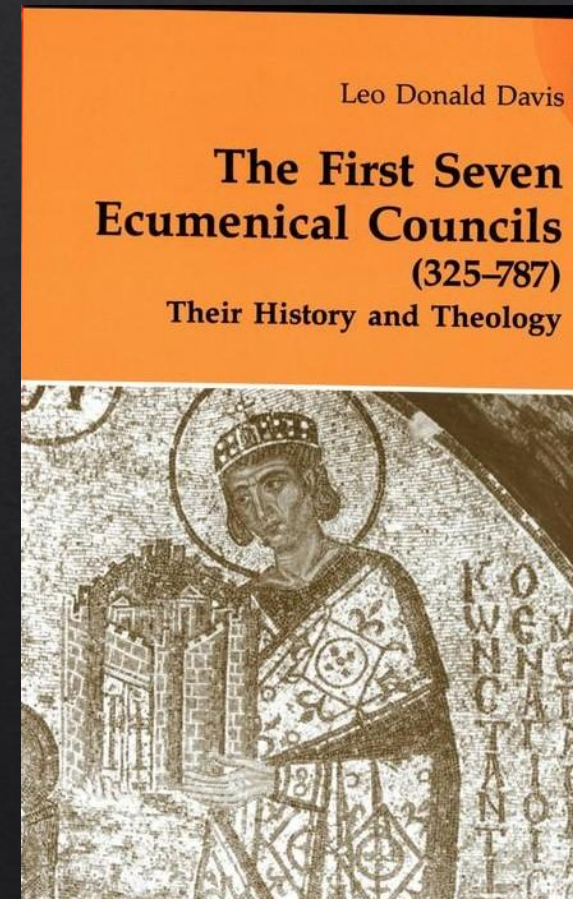

Fra Nikea 325 til Nikea II 787

- ◆ En utvikling av «den nikenske troen» og dens konsekvenser.
 - ◆ Den «nikenske trosbekjennelsen», en av flere varianter.
 - ◆ Vedtatt på konsilet i Konstantinopel, 381,
 - ◆ Ifølge referatet fra konsilet i Kalkhedon, 451
- ◆ I standardisert liturgisk bruk først på 5-600-tallet (i Vest først på 1000-tallet)

De syv økumeniske konsilene

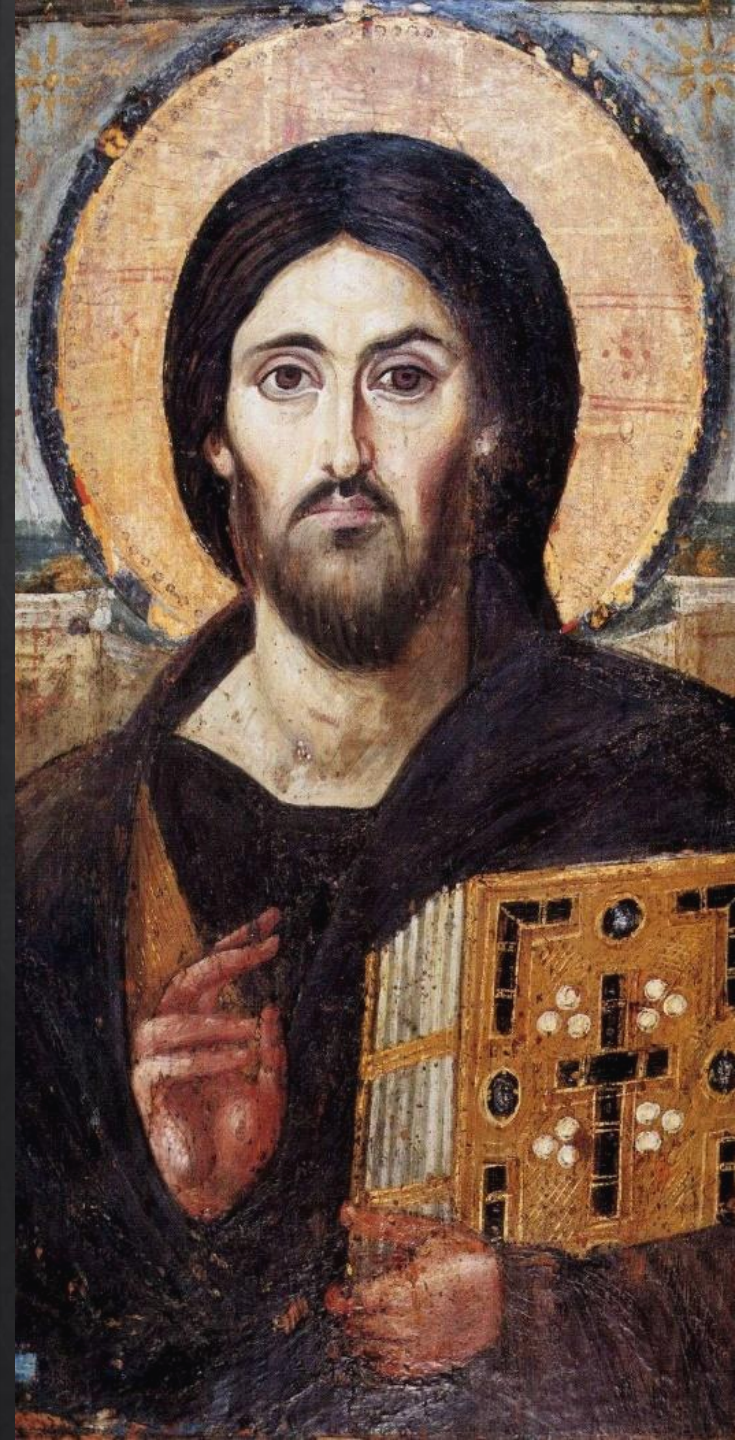
- ◊ Syv anerkjente konsiler som utleder konsekvensene av:
 - ◊ Sønnen Fullt og helt Gud i alle betydninger vi kaller Gud Fader for Gud
 - ◊ Samtidig: Det «kappadokiske» perspektivet på hans menneskelighet:
 - ◊ «Det han ikke har tatt opp i seg (av vår menneskelighet), har heller ikke del i frelsen.» (Gregor av Nazianz)
 - ◊ Mao: Fullt og helt menneske i alle betydninger vi er det.
 - ◊ Synd forstås altså ikke som «menneskelig», men som «umenneskelig», gjør oss *mindre* menneskelige.

Guds sanne ansikt

(en teologisk destillering)

- ◆ Troen på at den ene Gud (forstått ut fra jødisk tradisjon) har vist *sitt sanne ansikt* i Jesus Kristus.
- ◆ «Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er.»
 - ◆ Joh. 1,18.
- ◆ Den nikenske treenighetsteologien oppsummert:
 - ◆ *Gud, som er alles Far, har vist sitt sanne ansikt i Jesus, sin Sønn, fra evighet sann Gud i likhet med sin Far.*
 - ◆ *Vi gjenkjenner ham slik ved Ånden, som selv er Gud på linje med Fadderer og Sønnen, og som lar oss delta i Guds levendegjørende fellesskap.*

Person og relasjon

- ◆ Gud *er* person og relasjon: Faderen er guddommens kilde, men er aldri uten Sønnen og Ånden: Gud *er* kjærlighet.
- ◆ Mennesket er også derfor i sitt vesen både *person* og *relasjon*, skapt til *deltakelse* i den guddommelige relasjonen.
 - ◆ Frelsen som fullkommen deltakelse: Forening med Gud.
- ◆ Naturbegrepet (*ousia*) kan lure oss inn i abstraksjoner av guddommelig og menneskelig.
- ◆ Må forankres i evangelienes konkrete, narrative beretninger om *personen* Jesus fra Nasaret

Dersom han ikke var...

(fra en oldkirkelig preken, tillagt Efraim Syreren)

(...) Dersom han ikke var menneske, hvem lå i krybben?

Og dersom han ikke var Gud, hvem steg engler ned for å lovprise?

Dersom han ikke var menneske, hvem ble svøpt i et linklede?

Og dersom han ikke var Gud, hvem var det gjeterne tilba?

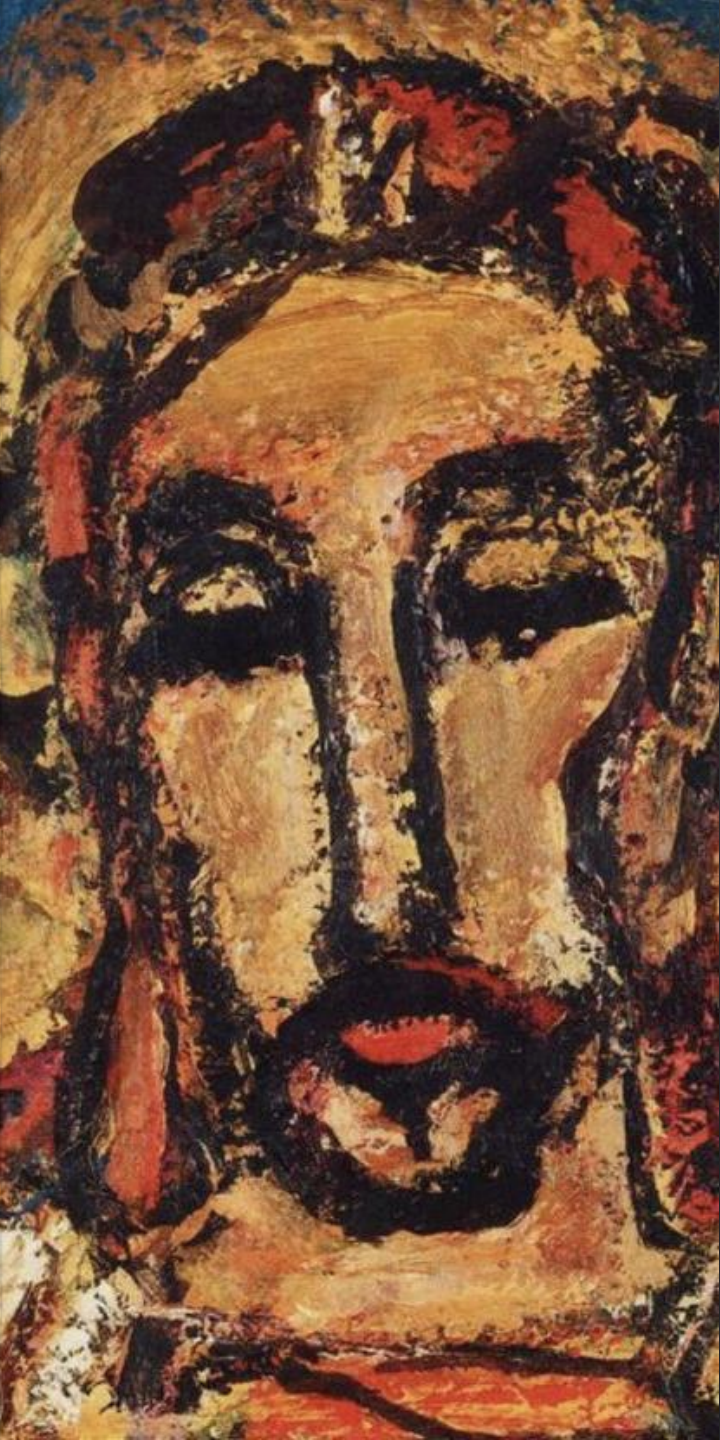
Dersom han ikke var menneske, hvem var det Josef omskar?

Og dersom han ikke var Gud, til ære for hvem før stjernen over himmelen?

Dersom han ikke var menneske, hvem var det Maria diet?

Og dersom han ikke var Gud, hvem bar vismennene fram gaver til? ...

Dersom han ikke var ...

Dersom han ikke var menneske, hvilket ansikt tok imot
spyttklysene?

Og dersom han ikke var Gud, hvem pustet
Den hellige ånd mot apostlenes ansikter?

(...) Dersom han ikke var menneske, hvem hang på
korset?

Og dersom han ikke var Gud, hvem fikk
jorden til å skjelve fra grunnvollene?

Dersom han ikke var menneske, hvilke hender og føtter
ble truffet av naglene?

Og dersom han ikke var Gud, hvordan revnet
forhenget i tempelet, mens klippene ble knust og
gravene åpnet?

Dersom han ikke var menneske, hvem ropte ut: «Min
Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?»?

Og dersom han ikke var Gud, hvem sa: «Far,
tilgi dem!»?

Dersom han ikke var menneske, hvem hang på korset
sammen med røverne?

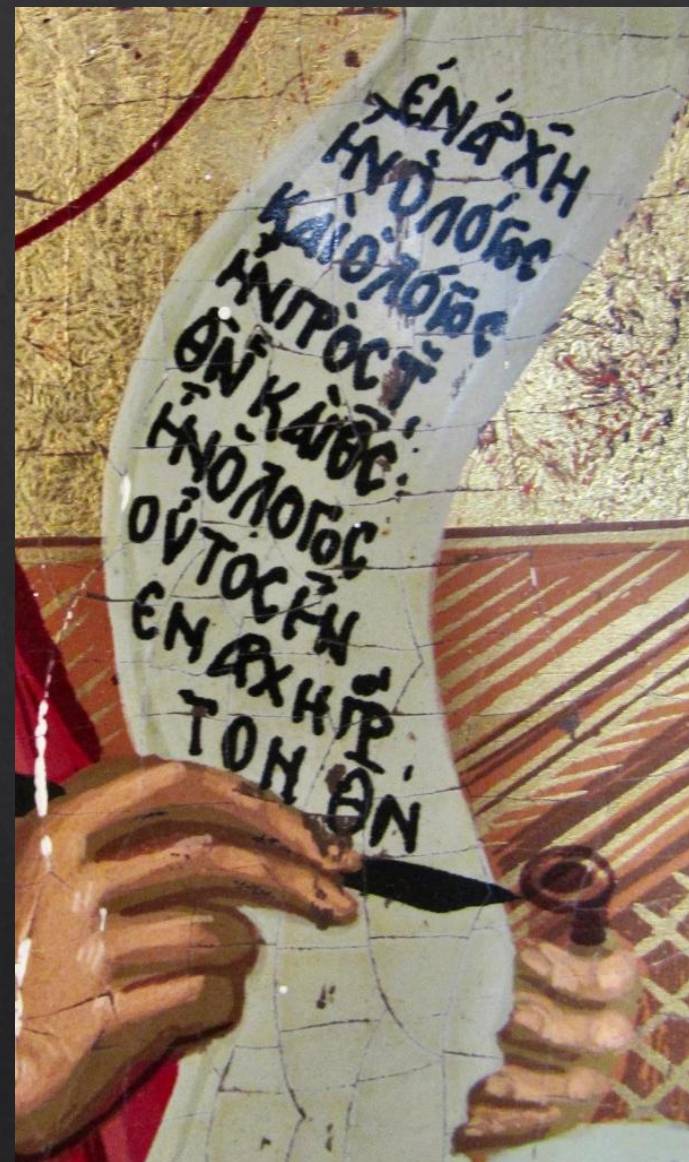
Og dersom han ikke var Gud, hvordan kunne han si til
røveren: «I dag skal du være med meg i Paradis»?

Noen varige tema

- ◊ Dynamikken mellom autoritet og konsensus.
 - ◊ Synodalitet – felles etterfølgelse.
- ◊ Alt er ikke politikk.
 - ◊ Kristendommens mystiske tradisjon
 - ◊ Tilbedelse som virkelighetsorientering
 - ◊ Statsortodoksi vs troens ortodoksi
- ◊ Ord er viktige.
 - ◊ Særlig når de omhandler det som virkelig betyr noe.
- ◊ *Homologia* vs. *Heterologia*.
 - ◊ Å slutte seg til en tro og et fellesskap.

Språk og virkelighet.

- ◆ Språk er elastisk, dynamisk, utforskende.
- ◆ Både *vi* og språket vårt *deltar* i den virkeligheten vi forsøker å forstå og beskrive.
 - ◆ Tanken og språkets begrensning.
 - ◆ Samtidig: Språkets potensial som *deltakelse*.
- ◆ Språk og intuisjon
- ◆ *Katafatisk* og *apofatisk* språk

Gud elsker oss virkelig!

- ◆ ... og det onde skal ikke seire.
- ◆ Ireneus av Lyon (ca 130-202):
 - ◆ Faderens to hender.
 - ◆ En trinitarisk «barnetegning».
 - ◆ Forskjellen mellom ubehjelpelige forsøk på å formulere noe sant, og intrikate tilsløringer av det sanne.

Rembrandt: Den bortkomne sønnen vender hjem
(ca 1668)

Nikea i dag

- ◊ Felles historie og røtter.
- ◊ Felles feiring og fortellinger.
 - ◊ Eks: St. Markus-katedralen i Kairo på mandag denne uken.
- ◊ Fortellinger om fortiden som former nåtid og fremtid.
- ◊ Økumenisk potensiale og økumeniske utfordringer.
 - ◊ *Filioque*

